

تحلیل مولفه‌های پیش برنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای (مطالعه موردی شهرستان ورامین)

مستانه خنجی^۱، زهرا خوشنودی فر^{۲*} و هوشنگ ابروآنی^۳
۱، دانش آموخته کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی
دانشگاه تهران، ۲، عضو هیات علمی دانشگاه سیستان و بلوچستان ۳، استاد گروه مدیریت
و توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران
(تاریخ دریافت: ۸۹/۵/۳۰ - تاریخ تصویب: ۹۰/۷/۳)

چکیده

یکی از گزینه‌های مناسب در جهت تجاری و رقابتی شدن بخش کشاورزی و حضور فعال آن در بازارهای جهانی توسعه واحدهای تجاری بهره‌برداری گلخانه‌ای می‌باشد. تنوع اقلیمی، نیروی کار فراوان، دانش فنی تولید و وجود انرژی ارزان، زمینه‌های مناسبی برای توسعه واحدهای گلخانه‌ای در ایران می‌باشند. هدف پژوهش حاضر تحلیل مولفه‌های پیش‌برنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای بود. این پژوهش از نوع کاربردی و روش از نوع پیمایشی و نمونه آماری آن، ۹۰ نفر از گلخانه‌داران واحدهای تولیدی گلخانه‌ای بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای بوده که پایایی و روایی محتوایی آن با استفاده از ضریب کرونباخ آلفا (۰/۸۲) و نظرخواهی از کارشناسان و اساتید مرتبط با موضوع تایید شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS به عمل آمده است. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داده است که مولفه‌های اعتباری-مالی، فنی-تکنولوژی، فردی-حرفه‌ای و زیرساختی - حمایتی دولت مهم‌ترین مؤلفه‌های پیش‌برنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده‌اند که در مجموع ۸۳/۰۷ درصد واریانس را تبیین نموده‌اند.

واژه‌های کلیدی: واحدهای تولیدی گلخانه‌ای، مؤلفه‌های پیش‌برنده، توسعه واحدهای گلخانه‌ای، تحلیل مؤلفه‌ها

مقدمه

بنابراین، بخش کشاورزی می‌بایست خود را در جهت ایفای نقش‌های جدید نه در قالب کارکردهای معیشتی، بلکه به منظور استفاده بهینه از مزیت‌های بخش کشاورزی در عرصه تولید و بازاریابی محصولات کشاورزی در سطح ملی و بین‌المللی آماده سازد. یکی از گزینه‌های مناسب در جهت استفاده بهینه از مزیت‌های بخش کشاورزی در عرصه تولید، بازاریابی، رقابتی شدن

سازمان خواروبار کشاورزی، رقابتی شدن کشاورزی را تنها راه‌حل درازمدت برای حرکت در راستای توسعه کشاورزی پایدار می‌داند (FAO, 1993). بانک جهانی و سازمان تجارت جهانی نیز بر رقابتی شدن بخش کشاورزی تاکید می‌کنند (World Bank, 1995).

توسعه گلخانه‌ها و افزایش سوددهی آن‌ها از طریق بهبود برنامه بازاریابی به این نتیجه رسید که اهداف بازاریابی را بدون ارزیابی موقعیت کنونی گلخانه یا خزانه در فضای بازار کنونی نمی‌توان تعریف کرده برای این کار هر مدیری باید به جمع‌آوری دو نوع اطلاعات بپردازد؛

۱- اطلاعات درونی یا مرتبط با شغل و حرفه شامل: منابع و قابلیت‌های مالی مانند سود ناخالص و در آمد خالص پس از کسر مالیات‌ها و عوارض و نرخ بازگشت سرمایه، آنالیز سود و زیان. تسهیلات عملیاتی مثل؛ قابلیت تولید بر اساس زمین، کارگر و نیازهای مصرفی و تجهیزات. نقاط ضعف و قوت رقابتی مثل کیفیت، سهم بازار در قیاس با رقبای، قدرت رقابت از نظر قیمت، توانایی‌های تبلیغاتی و تعداد کانال‌های توزیع.

۲- اطلاعات بیرونی یا مرتبط با بازار شامل: محدودیت‌های محیطی مثل قیمت و در دسترس بودن نهاده‌ها، شرایط اقتصادی، تورم، پیشرفت تکنولوژی. شرایط بازار مثل اندازه بازار، اندازه خانوار و مشخصات سنتی و جنسی و تحصیلات و خریداران. آنالیز رقبای مثل تعداد رقبای، سهم بازار، نقاط ضعف و قوت از نظر قیمت، ترکیب محصول، کیفیت تبلیغات، هزینه حمل و نقل. منابع اطلاعاتی که برای کسب اطلاعات می‌توان از موارد زیر استفاده کرد: انجمن‌های تجارت ملی و ایالتی، ایستگاه‌های ترویج شهرستان، بخش‌های کشاورزی ایالتی (کشاورزی استان)، انتشارات تجاری آمار و سرشماری‌ها و اینترنت.

نتایج مطالعه‌ای که در کشور آمریکا در زمینه روند توسعه کشت‌های گلخانه‌ای انجام شده است برتری یافتن ایالت کالیفرنیا در تولید محصولات گلخانه‌ای را ناشی از این عوامل می‌داند: وجود آب و هوای ملایم، وجود بازار مصرف، وجود ابزار و وسایل و تکنولوژی مناسب تولید و وجود وسایل حمل و نقل مناسب (Hall, 2003).

در مطالعه‌ای با عنوان بررسی مسایل و مشکلات گلخانه‌های موجود در استان خوزستان، عدم مدیریت صحیح در تهیه بستر کشت، تهویه مناسب و تامین نیاز غذایی گیاه، عدم تشکیل تشکلهای تولیدی و عدم وجود دوره‌های آموزشی مناسب و بازدید گروهی و

بخش کشاورزی و حضور فعال در بازارهای جهانی، توسعه واحدهای بهره‌برداری گلخانه‌ای است (Ornamental flowers and plants office Jihad agriculture ministry, 2004). با توجه به این موارد، کشت‌های گلخانه‌ای به عنوان پدیده‌ای نو مورد توجه است که پیشینه نسبتاً کوتاهی در ایران دارد، ابعاد گوناگون این موضوع آن‌گونه که باید شناخته شده نیست و تحقیق جامعی که تمام زوایای مسئله را مورد بررسی قرار داده باشد وجود ندارد. کشت‌های گلخانه‌ای برآیند تکنولوژی‌های مختلف می‌باشد که در مجموع زمینه را برای کنترل شرایط کشت محصولات مورد نظر فراهم می‌نماید، بنابراین، تاسیس یک واحد گلخانه‌ای استاندارد و مطلوب منتج به این هدف می‌گردد. هر چند که ایران به لحاظ اقلیمی یک کشور چهار فصل است ولی با محدودیت منابع مختلف مواجه می‌باشد. با این حال شرایط اقلیمی خاص و بهره‌مندی از منابع فراوان نفت و گاز با توجه به نیاز کشت‌های گلخانه‌ای به سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی در فصول مختلف به عنوان مزیت‌های نسبی جهت تولید مطرح هستند. از طرف دیگر نیروی کار جوان کشور، علاوه بر پتانسیل بالایی که برای توسعه بازارهای مصرف نوید می‌دهد، به دلیل نیاز به کارگر بیشتر در واحدهای سطح کشت‌های گلخانه‌ای می‌تواند نقش عمده‌ای در اشتغال‌زایی داشته باشد. براساس آمارهای ارایه شده توسط سازمان خواربار جهانی^۱ رشد کمی واحدهای گلخانه‌ای در سال ۲۰۰۳ در سطح جهان بین ۶ تا ۸ درصد بوده که این میزان در ایران نزدیک به ۲۵ درصد بوده است (FAO, 2004).

در تحقیقی با عنوان تحلیل عوامل محیطی موثر بر موفقیت کارآفرینان واحدهای تولیدی گلخانه‌ای در ایران، عوامل سیاسی- حمایتی، اقتصادی، اکولوژیکی، اطلاعاتی و پویایی محیط از جمله مهم‌ترین عوامل محیطی اثرگذار بر موفقیت کارآفرینان واحدهای تولیدی گلخانه‌ای بوده‌اند که در مجموع ۷۵/۸۱ درصد واریانس را تبیین نموده‌اند (Moradnejadi et al., 2008). Safely (2003) در مطالعه‌ای تحت عنوان

1. Food Agricultural organization (FAO)

کنترل آفات (Hall, 2003). استانداردهای مربوط به جهت سازه (Barzegar & Allah Yari, 2005). سیستم گرمایش (Behnia & Barzegar & Allah Yari, 2005). (Varvandi, 2005); سیستم سرمایش (Barzegar & Allah Yari, 2004; Behnia & Varvandi, 2005). نوع پوشش گلخانه (Barzegar & Allah Yari, 2005). سیستم تهویه (Hall, 2003; Esna Ashari & Zokayi, 2008). نوع سازه (Heravi, 2005). سیستم‌های کنترلی، سیستم‌های آبیاری، نوع کشت، سیستم کشت، سیستم تنظیم نور و دی‌اکسید کربن (BromFild, 2003). ۵- عوامل اقتصادی؛ وجود بازار مصرف و تقاضا (Hall, 2003; Koupahi, 1994). تامین اعتبار برای سرمایه‌گذاری (Koupahi, 1994). وجود انگیزه‌های اقتصادی (Hall, 2003; Koupahi, 1994). منابع تامین اعتبار (Barzegar & Allah Yari, 2005; Koupahi, 1994). هزینه‌های احداث (Hall, 2003; Heravi, 2005; Barzegar, Allah Yari, 2005). دوره امهال (Koupahi, 1994). اقساط و دوره بازگشت سرمایه (Koupahi, 1994). هزینه‌های متغیر و جاری و قیمت فروش (Koupahi, 1994). ریسک تولید (Hall, 2003; BromFild, 2003). عوامل مربوط به قوانین و سیاست‌های حمایتی دولت؛ قوانین مربوط به واردات و صادرات، قوانین قرنطینه‌ای، قوانین و مقررات ارضی، خدمات حمایتی و سیاست‌های تنظیم بازار، سیاست‌های عمومی در ارتباط با توسعه بخش کشاورزی، بیمه محصولات گلخانه‌ای (Hakimi, 1994). ۷- عوامل مربوط به مسایل تجاری و بازار؛ خصوصیات و ویژگی‌های مصرف‌کنندگان، وجود بازار مصرف و تقاضا برای محصول، تنوع محصول و کیفیت محصول، توان برنامه‌ریزی برای پاسخگویی به نیازهای مصرف‌کنندگان، سیستم‌های برداشت، نگهداری و عرضه، سیستم‌های حمل و نقل و توزیع، تبلیغات، مدیریت فروش و قیمت‌گذاری، فاصله تا بازار فروش و مصرف، بازار تامین نهاده‌های تولید (Esna Ashari Harikiess & Zokayi, 2008; Safely, 2003; Hall, 2003).

مستمر برای گلخانه‌داران از مهم‌ترین مسایل و مشکلات مطرح شده از سوی گلخانه‌داران بوده است (Behnia & (Rarvandi, 2005).
طبق بررسی‌های به‌عمل آمده در منابع و تحقیقات پیشین انجام شده، عوامل زیر می‌توانند نقش توسعه یا بازدارندگی برای واحدهای گلخانه‌ای را ایفا نمایند که می‌توان به موارد زیر اشاره داشت: ۱- عوامل فرهنگی و اجتماعی؛ بسترهای مناسب فرهنگی (Hall, 2003). فرهنگ مصرف (Hall, 2003; Satari Far, 2006). وضعیت اقتصادی و قدرت خرید (Koupahi, 1994; Satari Far, 2006). آداب و رسوم، شالوده‌های نامناسب مالی، میل به پیشرفت اقتصادی و توسعه سرمایه، روحیه تعاون و همکاری (Satari Far, 2006; Barzegar & Allah Yari, 2005; Behnia & Varvandi, 2005). ۲- عوامل زیربنایی؛ آب و هوا و وضعیت جوی (Kouchaki, 2003; Behnia & Varvandi, 2005; Hall, 2003). موقعیت مکانی محل احداث (Kouchaki, 2003; Hall, 2003; Kalantary, 2001; 1999). مساحت و جهت زمین (Hall, 2003). سیستم‌های ارتباطات جاده‌ای و حمل و نقل (Hall, 2003). خدمات پشتیبانی (Hall, 2003). ۳- عوامل شبکه‌های تامین نیرو (آب، برق، گاز) (Hall, 2003; Barzegar & Allah Yari, 2005). سیستم‌های دریافت اطلاعات (Hall, 2003; Safely, 2003). ۳- عوامل مدیریتی و منابع انسانی؛ تحصیلات و تخصص مدیر یا مالک (Barzegar & Allah Yari, 2005; Barton, 2003; Hall, 2003). نحوه گزینش و استخدام نیروی کار (Yari, 2005). آموزش‌های عمومی و تخصصی نیروی کار (Barton, 2003). آگاهی از مسایل صنعت گلخانه، بازار محصولات و نهاده‌ها و منابع اطلاعاتی در قبال (Hall, 2003; Barton, 2003; Safely, 2003). داشتن سیستم حسابداری و حسابرسی (مدیریت هزینه و درآمد) (Koupahi, Barton, 2003; Hall, 2003). داشتن توانایی در رهبری، داشتن عناصر موفقیت شامل هدف، برنامه، ایمان و استقامت (Hall, 2003). ۴- عوامل تکنولوژی تولید؛

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با هدف تحلیل مولفه‌های پیش‌برنده در توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در میان گلخانه‌داران استان تهران، شهرستان ورامین، در سال ۱۳۸۸ طراحی و اجرا گردید. این تحقیق از لحاظ هدف از نوع کاربردی، از نظر امکان کنترل متغیرها از نوع تحقیقات پیمایشی و از لحاظ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی^۱ (غیر آزمایشی) پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را گلخانه‌داران استان تهران، شهرستان ورامین ($N=310$) تشکیل دادند. حجم نمونه براساس جدول مورگان، ۹۰ نفر تعیین شد که با استفاده از روش نمونه‌گیری «گلوله برفی» انتخاب شدند. نمونه‌گیری گلوله برفی زمانی استفاده می‌شود که پاسخ‌دهندگان قابل شناسایی نیستند و از طریق یک شبکه ارجاعی^۲ شناسایی می‌شوند. در این روش در مرحله اول افراد از طریق روش‌های احتمالی یا غیر احتمالی شناسایی می‌شوند، سپس این افراد برای شناسایی افراد دیگری که دارای ویژگی مشابهی می‌باشند مورد استفاده قرار می‌گیرند، این فرآیند به همین صورت ادامه می‌یابد. در واقع نمونه هدف از طریق یک فرآیند غلتنده شناسایی می‌شوند. وسیله جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق، پرسشنامه بود. گویه‌های سنجنده متغیرهای مستقل تحقیق در یک مجموعه منظم از عبارات، دارای ترتیب خاص و وزن‌های مساوی در مقیاس لیکرت (از هیچ تا خیلی زیاد در دامنه ۰ تا ۵) تدوین شده بود. بقیه گویه‌ها به فراخور دیگر اهداف در پرسشنامه به صورت باز و دو وجهی ارایه شد. با توجه به این که برخی از قسمت‌های پرسشنامه بنا به موضوع تحقیق شامل سؤالاتی بدیع بود. لذا، جهت اطمینان از رفع ابهامات در تکمیل پرسشنامه‌ها از روش مصاحبه نیز بهره گرفته شد. جهت تعیین اعتبار محتوایی، پرسشنامه مقدماتی در اختیار متخصصین قرار داده و از آن‌ها نظرخواهی و اصلاحات لازم انجام گردید. در پژوهش حاضر به منظور محاسبه قابلیت اعتماد از

روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده است. در ۳۰ پرسشنامه‌ای که در ابتدای کار به صورت پیش‌آزمون تکمیل شد مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۲ محاسبه گردید که حاکی از پایایی مناسب ابزار پژوهش بوده است. از آنجایی که شناسایی مؤلفه‌های پیش‌برنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای نیازمند پردازش مؤلفه‌های زیربنایی شناخته شده است، از این رو در پژوهش حاضر به منظور دسته‌بندی عوامل از تحلیل عاملی اکتشافی با رویکرد تلخیص داده‌ها استفاده شده است که در ادامه یافته‌های تحلیل عاملی ذکر شده است.

نتایج و بحث

نتایج به دست آمده در مورد سن پاسخگویان بیانگر آن است که میانگین سنی در حدود ۴۴ سال بوده و بیشینه سن پاسخگویان ۵۵ سال و کمینه آن نیز ۲۴ سال بود. در حدود ۹۳/۳ درصد پاسخگویان مرد و ۶/۷ درصد آنان زن بوده است. براساس نتایج حاصله، ۳۲/۲ درصد پاسخگویان، به عنوان بیشترین فراوانی، از نظر میزان تحصیلات، دارای مدرک متوسطه می‌باشند و در حدود ۷۳/۳ دارای مدرک تحصیلی پایین‌تر از سطح کاردانی بوده و تنها ۴/۴ درصد پاسخگویان از مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد برخوردار می‌باشند. ۵۰ درصد از پاسخگویان از تجربه کار کشاورزی برخوردار بوده و ۷۵/۶ درصد جامعه مورد مطالعه، گلخانه‌داری به عنوان شغل اصلی آنان بود، در حدود ۶۰ درصد افراد میزان علاقمندی به کار خود را در حد زیاد ابراز نمودند، تنها ۱۶/۷ درصد افراد مورد مطالعه در دوره‌های آموزشی مربوط به گلخانه‌داری شرکت داشته‌اند، میانگین زیربنای اولیه گلخانه‌های مورد بررسی در حدود ۱۰۳۷ مترمربع و میانگین زیربنای فعلی در حدود ۲۷۲۷ مترمربع بود. اطلاعات گردآوری شده در رابطه با نوع کشت؛ نتایج حاکی از آن است که بیشترین فراوانی محصول تولیدی مربوط به کشت گل‌های شاخه‌بریده است که در حدود ۵۴/۴ درصد محصول تولیدی را به خود اختصاص می‌دهد (جدول ۱).

1. Descriptive

2. Referral network

دیدگاه پاسخگویان در رابطه با مولفه‌های تاثیرگذار در موفقیت و توسعه واحدهای گلخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که فراهم بودن اعتبارات بانکی برای حمایت از واحدهای گلخانه‌ای، در دسترس بودن نهاده‌های محصولات گلخانه‌ای و توانایی مدیر در رهبری کارکنان از دیدگاه پاسخگویان اولویت‌های اول تا سوم را داشته و کم‌اثرترین متغیرها، وجود واحدهای حمل و نقل مانند کامیون‌های مخصوص حمل محصولات گلخانه‌ای به‌ویژه برای گل‌های شاخه بریده و تحویلات گلخانه‌دار در امور باغبانی بودند (جدول ۲).

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب نوع کشت

ردیف	نوع کشت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	سبزی صیفی	۱۸	۲۰/۰	۲۰/۰
۲	میوه	۸	۸/۹	۲۸/۹
۳	قارچ خوراکی	۵	۵/۶	۳۴/۵
۴	گل‌های شاخه بریده	۴۹	۵۴/۳	۸۸/۸
۵	گیاهان آپارتمانی	۵	۵/۶	۹۴/۴
۶	سایر	۵	۵/۶	۱۰۰/۰
۷	جمع	۹۰	۱۰۰/۰	

جدول ۲- اولویت‌بندی دیدگاه پاسخگویان پیرامون متغیرهای تاثیرگذار بر موفقیت واحدهای گلخانه‌ای

اولویت	ضریب‌تغییرات	میانگین*	متغیر
۱	۰/۲۲۷	۴/۶۶۶۷	فراهم بودن اعتبارات بانکی برای حمایت از واحدهای گلخانه‌ای
۲	۰/۲۴۰	۴/۴۵۰۰	در دسترس بودن نهاده‌های محصولات گلخانه‌ای
۳	۰/۲۵۱	۴/۳۴۴۴	توانایی مدیر در رهبری کارکنان
۴	۰/۲۶۲	۴/۲۴۴۴	بهره‌مندی از تکنولوژی‌های روز دنیا برای تولید محصولات گلخانه‌ای
۵	۰/۲۶۴	۳/۹۸۸۹	اثربخشی سیستم‌های سرمایشی و گرمایشی در واحدهای تولیدی گلخانه‌ای
۶	۰/۲۷۰	۴/۳۴۴۴	مهارت و سابقه کار گلخانه‌دار در امور گلخانه‌داری
۷	۰/۲۷۹	۳/۸۴۳۳	فراهم بودن تبلیغات مناسب برای محصولات گلخانه‌ای
۸	۰/۲۸۸	۳/۸۳۳۳	وجود بازار مناسب برای تولیدات گلخانه‌ای
۹	۰/۲۹۰	۳/۸۲۲۲	وجود تضمین برای استفاده از تسهیلات بانکی در زمینه فعالیت‌های گلخانه‌ای
۱۰	۰/۲۹۴	۳/۷۸۸۹	استاندارد بودن شرکت‌های مجری سازه گلخانه
۱۱	۰/۲۹۷	۳/۷۵۵۶	استفاده از نظرات کارشناسان مجرب در زمینه فعالیت‌های گلخانه‌ای
۱۲	۰/۳۰۱	۳/۷۴۴۴	هماهنگی بخش خصوصی با بخش دولتی برای حمایت از واحدهای تولیدی گلخانه‌ای
۱۳	۰/۳۱۲	۳/۷۰۰۰	کنترل آفات و امراض در واحدهای تولیدی گلخانه‌ای
۱۴	۰/۳۲۵	۳/۶۹۸۹	قیمت‌گذاری منسب محصولات گلخانه‌ای توسط دولت
۱۵	۰/۳۶۲	۳/۶۸۸۹	گذراندن دوره‌های آموزشی در ارتباط با کشت‌های گلخانه‌ای
۱۶	۰/۳۶۵	۳/۶۷۷۸	داشتن سرمایه یا آورده شخصی در زمینه احداث واحد گلخانه‌ای
۱۷	۰/۳۶۸	۳/۶۶۶۷	فراهم بودن امکانات زیربنایی مناسب در منطقه محل فعالیت
۱۸	۰/۳۸۵	۳/۶۴۴۴	خرید تضمینی محصولات گلخانه‌ای توسط دولت
۱۹	۰/۳۹۲	۳/۶۲۱۱	پوشش بیمه‌ای محصولات گلخانه‌ای و سازه گلخانه
۲۰	۰/۳۹۸	۳/۶۱۱۱	داشتن وثیقه موردنیاز برای اخذ اعتبارات از بانک‌ها و موسسات اعتباری
۲۱	۰/۳۹۸	۳/۵۸۵۹	بالا بودن قدرت اقتصادی مصرف‌کنندگان
۲۲	۰/۴۰۰	۳/۵۷۷۸	وجود سیستم‌های پشتیبانی از واحدهای تولیدی گلخانه‌ای نظیر تشکل‌های تولیدی
۲۳	۰/۴۰۵	۳/۵۳۲۲	در اختیار داشتن سیستم‌های ارتباطی مانند حمل و نقل جاده‌ای و هوایی
۲۴	۰/۴۱۰	۳/۵۲۲۲	درآمد گلخانه‌دار
۲۵	۰/۴۱۳	۳/۵۱۲۱	واحدهای حمل و نقل مانند کامیون‌های مخصوص حمل محصولات گلخانه‌ای به‌ویژه برای گل‌های شاخه بریده
۲۶	۰/۴۱۷	۳/۵۱۱۱	تحویلات گلخانه‌دار در امور باغبانی

* میزان اهمیت: ۰= هیچ... ۵= خیلی زیاد

تحلیل عاملی (مولفه‌های پیش‌برنده توسعه کشت‌های گلخانه‌ای)

به منظور تعیین مناسب بودن داده‌های جمع‌آوری شده در مورد (مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای) برای انجام تحلیل عاملی، از ضریب K.M.O^۱ و آزمون بارتلت استفاده شد. در این پژوهش مقدار MSA^۲ (که در کامپیوتر با KMO بیان می‌گردد) برابر با ۰/۸۷۴ به دست آمد و نشان داد که وضعیت داده‌ها برای تحلیل عاملی در حد «خوب» بوده است. مقدار آماره بارتلت نیز برابر با ۳۸۲۶/۲۷۰ به دست آمد که در سطح ۱ درصد معنی‌دار بود. بنابراین در کل داده‌ها برای تحلیل عامل مناسب بودند (جدول ۳).

جدول ۳- مقدار K.M.O و آزمون بارتلت داده‌های جمع‌آوری شده

KMO	آزمون بارتلت	سطح معنی‌داری
۰/۸۷۴	۳۸۲۶/۲۷۰	۰/۰۰۰

1. Kaiser- Meyer- Olkin
2. Measure of Sampling Adequacy

برای تعیین تعداد عوامل براساس ملاک کیسر^۳ عمل شد. در جدول (۴) تعداد مولفه‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه هر یک از آن‌ها، درصد واریانس هر یک از مولفه‌ها و درصد تجمعی واریانس عوامل آمده است. مقدار ویژه بیانگر سهم هر مولفه از کل واریانس متغیرها می‌باشد و هر چه مقدار آن بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده اهمیت و تاثیر بیشتر آن مولفه است. مولفه اول بیشترین سهم (۲۸/۸۱ درصد) و مولفه چهارم کمترین سهم (۱۳/۳۲ درصد) را در تبیین واریانس کل متغیرها دارند و در مجموع چهار مولفه مذکور توانسته‌اند ۸۳/۰۷ درصد از کل واریانس مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای را تبیین نمایند که نشان از درصد بالای واریانس تبیین‌شده توسط این مولفه‌ها می‌باشد. در پژوهش حاضر برای چرخش عامل‌ها از روش واریماکس استفاده شده است. بعد از مرحله چرخش متغیرهایی که مربوط به هر مولفه هستند، به صورت ستونی مشخص می‌گردند. نتایج چرخش عامل‌ها در جدول (۵) آمده است.

3. Kaiser Criteria

جدول ۴- مولفه‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی واریانس آن‌ها

ردیف	مولفه‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	اول	۷/۴۹۲	۲۸/۸۱۵	۲۸/۸۱۵
۲	دوم	۵/۹۴۳	۲۲/۸۵۷	۵۱/۶۷۲
۳	سوم	۴/۶۹۹	۱۸/۰۷۴	۶۹/۷۴۵
۴	چهارم	۳/۴۶۵	۱۳/۳۲۷	۸۳/۰۷۲

۲۸/۸۱ درصد واریانس را به خود اختصاص داده و با مقدار ویژه ۷/۴۹ عامل اول تحلیل عاملی مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است. راهبردهای اعتباری- مالی همانند تبلیغات مناسب جهت فروش محصول، سرمایه کافی، قیمت مناسب داخلی محصولات گلخانه‌ای و همکاری مناسب موسسات اعتباری که در پژوهش‌های Safely (2003)، Hall (2003)، Moradinejad & et. al (2008)، Koupahi (1994)، Bromfield (2003)، Barzegar & Allahyari (2005)، Heravi (2005)

پس از پردازش داده‌ها که بیانگر مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده‌اند، نسبت به نامگذاری عوامل برساخته از تحلیل عامل اقدام شده است. در جدول (۵) هر یک از مولفه‌ها و متغیرهای مربوط به آن مولفه همراه با بارعاملی و گویه‌های پوشاننده آن‌ها ارایه شده است.

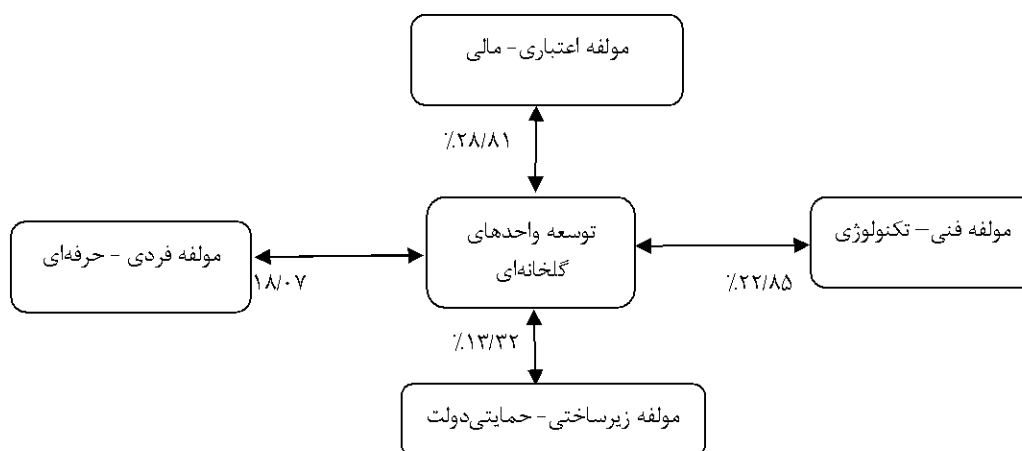
نتایج تحلیل عاملی مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای نشان داد که مولفه اعتباری- مالی

نظر کارشناسان مجرب، اثربخشی سیستم‌های سرمایه‌گذاری و گرمایش، استفاده از تکنولوژی‌های روز دنیا که در پژوهش‌های Hall (2003)، Kouchaki (1999)، Behnia & Rarvandi (2005)، Barzegar & Allahyari (2008) Asnaashari & Khosroshahi (2005) Heravi و Bromfield (2003) نیز به این موارد اشاره شده است.

Harkies, و (2008) Asnaashari & Khosroshahi (2003) نیز مورد تایید قرار گرفته بودند. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که مولفه فنی-تکنولوژی، ۲۲/۸۵ درصد واریانس را به خود اختصاص داده و با مقدار ویژه ۵/۹۴ عامل دوم تحلیل عاملی مولفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است. راهبردهای فنی و تکنولوژیکی همانند استفاده از

جدول ۵- متغیرهای مربوط به هر یک از مولفه‌ها، میزان ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته

بارعاملی	متغیرهای مربوطه	مؤلفه
۰/۷۱۵	تبلیغات مناسب جهت فروش محصولات گلخانه‌ای	اعتباری - مالی
۰/۵۴۶	وجود سرمایه یا آورده شخصی کافی	
۰/۶۰۳	قیمت مناسب داخلی محصولات گلخانه‌ای	
۰/۷۱۱	وجود تقاضا در جامعه برای محصولات گلخانه‌ای	
۰/۵۵۱	داشتن وثیقه مورد نیاز برای اخذ اعتبارات کشاورزی	
۰/۶۶۵	همکاری مناسب بانک‌های متصدی در پرداخت اعتبارات کشاورزی	
۰/۶۷۶	در دسترس بودن نهاده‌های محصولات گلخانه‌ای	
۰/۶۴۳	مناسب بودن نرخ بهره وام‌های کشاورزی	
۰/۶۲۳	استفاده از نظرات کارشناسان مجرب در زمینه فعالیت‌های گلخانه‌ای	فنی - تکنولوژی
۰/۶۵۴	اثربخشی سیستم‌های سرمایه‌گذاری و گرمایش در واحد تولیدی گلخانه‌ای	
۰/۶۷۳	استفاده از تکنولوژی‌های روز دنیا در تولید محصولات گلخانه‌ای	
۰/۷۵۷	کنترل آفات و امراض در واحد تولیدی گلخانه‌ای	
۰/۶۶۷	مهارت و سابقه کار گلخانه‌دار	فردی - حرفه‌ای
۰/۵۹۲	توانایی مدیر در رهبری کارکنان	
۰/۱۸۵۳	تحصیلات گلخانه‌دار در امور باغبانی	
۰/۵۹۸	گذراندن دوره‌های آموزشی در ارتباط با کشت‌های گلخانه‌ای	
۰/۶۲۴	خرید تضمینی محصولات گلخانه‌ای توسط دولت	زیرساختی - حمایتی دولت
۰/۷۱۳	پوشش بیمه‌ای محصولات گلخانه‌ای و سازه گلخانه	
۰/۷۵	استاندارد بودن شرکت‌های مجری سازه گلخانه	
۰/۷۲۷	دراختیار داشتن امکانات زیربنایی مناسب در منطقه محل فعالیت	
۰/۷۱۹	قیمت‌گذاری مناسب محصولات گلخانه‌ای توسط دولت	
۰/۵۳۱	درآمد گلخانه‌دار	
۰/۶۶۵	فراهم بودن سیستم‌های ارتباطی مانند حمل و نقل جاده‌ای و هوایی	
۰/۱۸۰۵	فراهم بودن سیستم‌های پشتیبانی برای حمایت از واحدهای تولیدی گلخانه‌ای نظیر تشکیل‌های تولیدی	
۰/۷۵۲	هماهنگی بخش خصوصی با بخش دولتی برای حمایت از واحدهای تولیدی گلخانه‌ای	

شکل ۱- مدل مؤلفه‌های پیش‌برنده در توسعه واحدهای گلخانه‌ای

توسعه واحدهای گلخانه‌ای راهکاری در جهت توسعه پایدار بخش کشاورزی شناخته است که علاوه بر کارکرد معیشتی در جهت رقابتی شدن بخش کشاورزی و توسعه آن می‌تواند بسیار مثرتر واقع گردد. با توجه به شرایط مناسبی که در کشور از نظر ویژگی‌های اقلیمی و منابع تولید فراوان وجود دارد؛ توسعه واحدهای گلخانه‌ای می‌تواند در جهت اشتغال‌زایی نیروی تحصیل کرده بخش کشاورزی و تولید افزون راهکار بسیار مناسبی باشد. در این خصوص شناسایی مؤلفه‌های تاثیرگذار بر توسعه این واحدها سهم عمده‌ای در پویایی و پیشرفت واحدهای گلخانه‌ای خواهد داشت و پژوهش حاضر در جهت شناسایی این مؤلفه‌ها تنظیم گردید. براساس بررسی اسناد، تجارب و مطالعات صورت گرفته، مجموعه متغیرها مورد شناسایی قرار گرفتند. چهار دسته راهبرد براساس قرابت مفهومی و کارکردی که متغیرهای تحقیق داشتند، تدوین شدند. براساس نتایج حاصل از پژوهش حاضر پیشنهادهای ذیل در جهت بهبود روند توسعه واحدهای گلخانه‌ای ارائه می‌گردد:

(۱) با توجه به این‌که مؤلفه اعتباری- مالی به عنوان اولین مؤلفه در تحلیل عاملی مشخص گردید در نتیجه پرواضح است که تقویت بنیه اقتصادی واحدهای

مؤلفه فردی- حرفه‌ای با مقدار ویژه $4/69$ سومین مؤلفه تحلیل عاملی مؤلفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است؛ توانسته است $18/07$ درصد واریانس را تبیین نماید. راهبردهای مبتنی بر مؤلفه فردی - حرفه‌ای همانند مهارت و سابقه کار گلخانه‌دار، توانایی مدیریت و رهبری کارکنان، تحصیلات گلخانه‌دار در امور باغبانی و گذراندن دوره‌های آموزشی که مطالعات (Hall (2003)، Barton (2003)، Barzegar (2005) و Safely (2003) نیز به این موارد اشاره داشته‌اند.

در نهایت مؤلفه زیرساختی - حمایتی دولت $13/32$ درصد واریانس را به خود اختصاص داده و با مقدار ویژه $3/46$ مؤلفه چهارم تحلیل عاملی مؤلفه‌های پیش‌برنده توسعه واحدهای گلخانه‌ای بوده است. راهبردهای حمایتی دولتی همانند خرید تضمینی محصولات گلخانه‌ای، پوشش بیمه‌ایف در اختیار داشتن امکانات زیربنایی مناسب و سیستم‌های ارتباطی و پشتیبانی که مطابق با نتایج تحقیقات Hakimi (1994) و Moradnejadi (2008) می‌باشد، در توسعه واحدهای گلخانه‌ای تاثیر بسزایی دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کشاورزی به‌ویژه صنعت گلخانه‌داری در کشور می‌گردد، استفاده از تکنولوژی روز دنیا و مشاوره با کارشناسان خیره و متخصصان موضوعی در زمینه گلخانه‌داری است، بنابراین بکارگیری کارشناسان مجرب و تکنولوژی روز دنیا به طور توأمان تأثیری بس شگرف در توسعه واحدهای گلخانه‌ای خواهد داشت.

۳- سومین مولفه مهم که در این تحقیق مورد شناسایی قرار گرفت مولفه فردی - حرفه‌ای است. در روند توسعه واحدهای گلخانه‌ای فراهم‌سازی دوره‌های آموزشی - ترویجی در جهت آموزش گلخانه‌داران در زمینه‌های مدیریتی و رهبری کارکنان، ایجاد مهارت‌های عملی و فراهم نمودن زمینه‌های تجربه عملی در امور باغبانی مورد توجه قرار گیرد.

۴- در نهایت اتخاذ سیاست‌های حمایتی - قانونی از این قشر تولیدکننده همانند خرید تضمینی محصولات گلخانه‌ای، فراهم نمودن پوشش‌های بیمه‌ای محصولات گلخانه‌ای و سازه گلخانه، استاندارد نمودن شرکت‌های مجری سازه گلخانه و در اختیار گذاشتن امکانات زیربنایی مناسب در جهت توسعه واحدهای گلخانه‌ای نقش بسزایی دارند.

تولیدی گلخانه‌ای به توسعه آن‌ها کمک شایانی خواهد نمود. لذا، در این راستا می‌باید تبلیغات مناسب جهت فروش محصول، فراهم نمودن سرمایه کافی، تنظیم قیمت مناسب برای محصولات گلخانه‌ای، همکاری مناسب بانک‌ها و موسسات اعتباری در پرداخت اعتبارات کشاورزی و مناسب بودن نرخ بهره وام‌های کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. البته بر هیچ‌کس پوشیده نیست که دارا بودن توان مالی و حمایت مالی از واحدهای گلخانه‌ای تأثیر بسزایی در توسعه این واحدها داشته و هرگونه ورشکستگی اقتصادی نه تنها مانعی در توسعه هر چه بیشتر واحدهای گلخانه‌ای خواهد شد بلکه به رکود و تعطیلی این واحدها کشیده خواهد شد.

۲- یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد مولفه فنی - تکنولوژی دومین عاملی بود که از نظر گلخانه‌داران برای توسعه واحدهای گلخانه‌ای مناسب ارزیابی شدند. بر این اساس پیشنهاد می‌گردد که مواردی همانند استفاده از نظر کارشناسان مجرب، استفاده از تکنولوژی‌های روز دنیا و اثربخش نمودن سیستم‌های سرمایش، گرمایش و کنترل آفات و امراض در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. در واقع آنچه باعث افزایش بهره‌وری و توسعه

REFERENCES

1. Barton, Su. (2003). *Enhancing profitability greenhouse through improved personnel management*. University of Delaware press.
2. Barzegar, R. & Allahyari, J. (2005). Assessing greenhouse of Chahar Mahal Bakhtiari province. 1st Congress, In: *proceeding of study on Greenhouse Cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
3. Behnia, A. & Rarvandi, S. (2005). Assessment of problems and problems of Khuzestan province Greenhouse. *Proceeding of the first study on greenhouse cultivation problems and challenges*. Management and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
4. BromFild, R. (2003). *Enhancing Greenhouse profitability through improved Equipment purchasing*. University of Rutgers press.
5. Cooper, D. R. & Schindler, S. P. (2003). *Business research methods*, (8th Ed). McGraw.
6. Esna Ashari. M. & Zokayi Khosroshahi, M. (2008). *Physiology and technology post harvest*. Abuali sina university press. vol. 298. (1th Ed). (In Farsi)
7. Food and Agriculture Organization. (1993). *Agriculture forward 2010*. Extension plans production office press. Jihad agriculture ministry. Tehran Retrieved from. www.fao.org. (In Farsi)
8. Food and Agriculture Organization. (2004). *Greenhouse plants statistics*. Jihad agriculture ministry. Tehran Retrieved from: www.fao.org. (In Farsi)
9. Hakimi, M. (1994). *Report of revenue organization congress in Asia. Planning and economic agricultural center*. Jihad agriculture ministry. Tehran. www.annualreviews.org. (In Farsi)
10. Hall, C. H. (2003). *Issues affecting profitability of the nursery and greenhouse industry*. university of Tennessee press.
11. Harkieess, R. (2003). *Enhancing greenhouse profitability through improved materials handling and distribution*. University of Delaware press

12. Heravi, A. (2005). Study on establishment costs of cucumber greenhouse production. *First congress, in: proceeding of study on greenhouse Cultivation problems and challenges*. Menagement and planning organization of Esfahan province. Esfahan. (In Farsi)
13. Kalantari, kh. (2001). *Local development planning* (Thesis and Techniques). Khoshbin press (2th Ed). (In Farsi)
14. Kouchaki, A. (1999). *Geography agricultural*. Ferdousi Mashhad university press. (2th Ed). (In Farsi)
15. Koupahi, M. (1994). *Economics agriculture principal*. Tehran university press. (9 th Ed). (In Farsi)
16. Moradnejadi, H. Irvani, H. Shabanali Fami, Hosseini, S. M. & Kafi, M. (2008). An analysis of environmental factors influencing the success of entrepreneurs in horticultural greenhouse enterprises in Iran. *Iranian Journal of Agricultural Sciences*. Agricultural Economics & Development. 39-2. (1) 19-25. (In Farsi)
17. Ornamental flowers and plants office Jihad agriculture ministry. (2004). Look in Ornamental flowers and plants status in Iran and world. *Congress national amputation sprouts in Pakdasht*. (In Farsi)
18. Safely, Ch. (2003). *Development of greenhouse and enhancing greenhouse profitability through improved marketing planning*. North Carolina. State University.
19. Satari Far, M. (2006). *Analysis on capital and human development*. Allameh Tabatabay university press. (1th ed). (In Farsi)
20. World Bank. (1995). *The Uruguay Round and the developing Economies*. Retrieved from: www.worldbank.org.